

IRREALISME DE LA UTOPIA?

Manuel Villar Pujol

Catedràtic de Filosofia. Institut Poeta Maragall (Barcelona)

Massimo Cacciari es pregunta si les utopies han estat somnis: construccions abstractes separades de la realitat, projectes, al capdavall, irreal. I, si ho han estat, respon, han estat somnis però amb els ulls oberts, oberts a les condicions del present¹.

La forma utòpica, defensa el pensador italià, a diferència de la forma profètica, prescindeix de la intervenció divina, deixant en mans de la raó humana la funció d'orientar l'acció en el present. Lluny de ser un somni, un mite o l'expressió nostàlgica d'un passat perdut, el sistema utòpic es pregunta per les

condicions de possibilitat d'un ordre social que sigui factible en un futur pròxim.

Des dels seus inicis amb Thomas More, la utopia neix connectada molt estretament amb el progrés científicotècnic. Segons Cacciari, el que comparteixen les utopies renaixentistes, de More, Bacon i Campanella, és la identificació d'aquelles forces que podrien fer possible l'assoliment de l'objectiu social a què s'aspira, tot assenyalant, alhora, els entrebancs que el dificulten.

¹ CACCIARI, M. y PAOLO PRODI (2016), "Grandeza y ocaso de la utopía", *Occidente sin utopías*, Buenos Aires, Amorrortu

Cacciari considera que la qüestió del treball és central en *Utopia* de Thomas More. Ciutadania i activitat productiva, afirma Cacciari, formen en aquesta societat un binomi indissoluble. Només el treballador productiu té dret a participar en la *res publica*. Només el treball “iguala” als ciutadans. Només el treball fa possible una real concòrdia entre persones lliures. Utopia rebutja la classe ociosa, també la d’aquells, els servents, que treballen per satisfer els capricis de qui no treballa. *L’otium* es torna un dis-valor, mentre que el *negotium* esdevé el nou imperatiu categòric d’aquesta societat nova. En nom d’aquesta idea, del rendiment, de la productivitat els utopiàns estan disposats a declarar la guerra a un altre poble o conquerir el seu territori i apropiar-se dels seus recursos si creuen que els habitants d’aquestes terres no en fan un bon ús o no li treuen tot el seu potencial: “Consideren com a causa justíssima de guerra el que un poble, amo d’una terra, que no necessita i que la deixa improductiva i abandonada, negui el seu ús i la seva possessió als que per exigències de la naturalesa han d’alimentar-se d’ella”², escriu More.

En la *Ciutat del Sol* de Campanella el treball no és qualsevol forma de produir coses, es considera ociosa, o dit d’una altra manera, poc productiva una forma de fer si no està orientada científicament i està mancada del coneixement de la natu-

ralesa de les coses. Per la seva banda, en la *Nova Atlàntida* de Bacon es considera que l’essència del treball productiu és l’obra del científic-inventor, d’aquell que, sobre la base de la investigació i el descobriment de les causes internes de la naturalesa, estén el màxim possible el poder de l’ésser humà. Saber és poder. En el treball tècnic-científic, la forma més elevada de treball humà, Bacon hi diposita les seves esperances per dominar i modificar, no només la naturalesa física i biològica, sinó també la humana.

Tanmateix, la manera com s’organitza la producció exigeix un tipus de poder o Estat adequat o coherent. No pot tolerar una estructura político-social que li sigui indiferent. L’èxit de l’Estat s’aconseguirà si es produeix aquesta necessària simbiosi entre saber científic-tècnic i poder polític. Cacciari afirma que en el fons el problema que la forma utòpica renaixentista aborda és com s’ha de produir aquesta simbiosi. El fracàs de l’Estat, en canvi, es produirà si “no comprèn en si, com a propi factor fonamental, la potència del saber que es revela en la nova ciència”, ja que aleshores “no serviria al benestar del poble i perdria per aquest motiu tota *auctoritas*”. La política, per tant, convertida en ordre estatal hauria d’assumir la racionalitat del projecte científic, tal com les idees defensades en aquests projectes utòpics suggereixen.

2 MORO, T. (1516), *Utopía*, Madrid, Alianza Editorial 1984, pàgina 129

La crítica radical de la forma utòpica moderna, la de les tres utopies renaixentistes, s'adreçava a aquell règim polític cec als paradigmes que la racionalitat científica proporcionava, conclou Cacciari. "Irrealisme de la utopia?", es pregunta Cacciari en aquest punt. Més aviat, més que una pregunta que es fa a si mateix, és una interpel·lació als lectors.

Agamben³ considera que aquella exigència de simbiosi entre política i tecno-ciència que reclamaven els utopistes renaixentistes segons Cacciari ja s'ha produït (*allò utòpic s'ha fet realitat*), de tal manera que el que resulta "utòpic" avui en dia és emprendre la separació de la política de la tècnica. Molts pensadors del segle XX, assenyala Agamben, han intentat de forma infructuosa pensar la manera de governar el desenvolupament de la tècnica. No s'adonaren que la tècnica està inscrita en el concepte mateix de governar, és a dir, política i tecnologia s'identifiquen totalment. *Kybernesis* en grec significava alhora el pilotatge d'una nau i el govern d'una polis. Un control de la tecnologia per part de la política serà impossible si no s'abandona la concepció instrumental, és a dir, cibernetica de la política, afirma el filòsof italià.

Contrari al plantejament d'Agamben, l'acceleracionisme sosté que l'aliança entre poder i tecnologia no s'ha realitzat del tot. Per a l'anomenat *acceleracionisme de silici*, en la innovació per a la innovació es troba la salvació que resoldrà les amenaces que pesen sobre el futur del planeta, oferint, per exemple, el planeta Mart com la nova frontera. La *Il·lustració fosca* (o *NRx*), un moviment molt afí a l'anterior, pretén substituir la democràcia liberal per una oligarquia tecnològica que promogui una revolució digital sense límits ètics. Sense cap mena de restriccions: sense responsabilitat social, sense igualitarisme i sense sostenibilitat ambiental, la tecnologia ens promet un futur de superhomes lliures. "El benestar del poble, com ja afirmaven els utopistes renaixentistes, és la llei suprema", declarava en una entrevista Curtis Yarvin, un dels més coneguts representants d'aquest moviment⁴. "La missió de qualsevol empresa és augmentar el valor dels seus actius. Un govern es crea per millorar el *preu* del país, per a la millora humana", prosseguia. En síntesi, proposa un govern que segueixi el model de funcionament d'una empresa gestionada per un CEO, que exerciria com a un monarca autoritari, en una societat on els ciutadans serien els accionistes. Un altre dels animadors del corrent tecnollibertari autoritari, molt vinculat al pensador anterior, és Peter Thiel, fundador de PayPal. L'acceleracionisme de Thiel es

fonamenta en la tesi que no és cert que vivim en el moment de màxima innovació de la història. Més aviat, estem aturats. La tecnologia no avança i la culpa la té la burocràcia científica i les administracions polítiques. Thiel ha arribat a afirmar que la llibertat i la democràcia són incompatibles⁵.

Hem vist fins ara la versió conservadora de l'acceleracionisme, però l'esquerra intenta no quedar-se enrere. En el *Manifest per a una política acceleracionista*, Alex Willians i Nick Srnicek expressen la seva interpretació de l'acceleracionisme: després de fer una diatriba radical contra l'esquerra hegemònica (a la que anomenen despectivament *esquerra folk*), fan servir una conclusió similar als que utilitzen els acceleracionistes llibertaris-autoritaris: observen també una paràlisi en el desenvolupament tecnològic provocada pel mateix capitalisme, però amb raons i arguments diferents. L'acceleracionisme, segons ells, segueix l'ideal prometeic, és a dir, "la convicció que les capacitats tecnològiques poden i han de ser alliberades, i elevar-se per sobre de les limitacions que imposa la societat capitalista"⁶. Creuen que el capitalisme subordina el progrés tecnològic al benefici privat. L'actual capitalisme, afegeixen aquests dos autors, prefereix invertir en productes financers especulatius que no pas en projectes de recerca i desenvolupament d'alt risc amb alt poder transformador. A diferència de l'acceleracionisme de dretes, que pretén arribar al col·lapse del sistema actual per instaurar un ordre jeràrquic i autoritari, el tecnoutopisme acceleracionista d'esquerra busca intensificar les contradiccions del capitalisme per generar un canvi social radical.

Tots dos acceleracionismes coincideixen a dir que el projecte dels utopistes renaixentistes, sobretot el de Bacon, està inacabat. Tots dos fan del prometeisme el seu punt de partida i el seu impulsor. Tots dos són insensibles al desfasament entre la capacitat humana de producció tecnològica i la capacitat per entendre, imaginar, sentir o assumir èticament les seves conseqüències. Com diu Santiago Alba Rico, estem davant d'una cruïlla en la que ens juguem el nostre futur com a humanitat. Pot ser "més fàcil imaginar la fi del món que la fi del capitalisme", com deia Fredric Jameson, però, com hem estat comentant, hi ha qui està activant una altra alternativa jugant-s'ho tot a una carta, un envit arriscat per un "projecte de transformació radical del món i a més disposa dels mitjans per fer-ho. La seva aposta per l'aire és sens dubte una fantasia, però no una utopia"⁷, conclou Alba Rico.

3 AGAMBEN, G., "La técnica y el gobierno", *Browstone España* 24/04/2025

4 MUÑOZ, B., entrevista a CURTIS YARVIN: "Se necesita una dictadura corporativa para reemplazar a una democracia moribunda", *El País* 19/08/2025

5 BORONSKY, T., "Peter Thiel: tecnología, aceleración y fin de los tiempos", *Supernova* Agosto 2025

6 WILLIAM, A. y NICK SRNICEK (2013), "Manifiesto por una política aceleracionista", *Aceleracionismo. Estrategias para una transición hacia el postcapitalismo*, Buenos Aires, Caja Negra 2017

7 ALBA RICO, S., "Deseo de inmortalidad y descrédito de la democracia", *El País* 10/09/2025